

A 50.823 Hgy.

October 4th 1863.

delelött W. orvoh.

Miképen mozdíthatjuk elő

az

emberinem boldogságát?

Koricsáner János

Morvahonban született izraelita által,

ki most Bácskába való,

és „Zsigmond“ névre

megkereszteltetett.

Miképen mozdíthatjuk elő

az

emberinem boldogságát?

Koricsáner János

Morvahonban született izraelita által,

ki most Bácskába való,

és „ZSIGMOND“ névre

megkereszteltetett.

Kecskeméten,

Nyomatott Szilády Károlynál.

1865.

32.114

/a

Gyarapítsátok az igazán vallásosak kis számát!

Előszó.

Ha zsidók vagytok, gyarapítsátok a jó zsidók kis számát; ha pedig keresztyének vagytok, gyarapítsátok a jó keresztyének kis számát!

Igenis, kis száma van a jó keresztyéneknek.

Többnyire csak névszerinti keresztyének léteznek.

Többnyire azért mondják magokat keresztyéneknek, mert csecsemő korukban — és így akaratuk nélkül — megkereszteltettek. De az helytelen. Mert a keresztség maga még nem teszi a keresztyént.

Kicsoda hát a jó keresztyén?

Jó keresztyén az, ki mindazon kötelességeket, melyek a szentírásban örökre parancsoltatnak, teljesíti. És jó izraelita is az.

Én megkísértem mindazon kötelességeket, melyek a szentírásban örök időre parancsoltatnak, összefoglalni. Ne vesd meg, kérek, e kis munkámat; sőt olvasd el figyelemmel. Talán tanulhatsz belőle valamit, és javadra használhatod. Ez által eléggé megleszek jutalmazva fáradságomért.

BEVEZETÉS.

Ha az egyes kötelességeket, melyeket az embernek az ész és a szentírás értelme szerint gyakorolnia kell, nyomozzuk: úgy háromféle irányban fordulnak azok szemeink elébe.

Mert léteznek kötelességek a legfelsőbb lény irányában, kötelességek magunk irányában, és kötelességek embertársaink irányában. Valamennyi kötelességnek alapszabálya: a szeretet.

ELSŐ FEJEZET.

Isten iránti kötelességekről.

1.

Istenimádás.

Az első lény, mely iránt az embernek kötelességei lehetnek, az Isten; és így szükséges azokkal megkezdeni e munkácskát. Szükséges pedig azért, mert épen az Isten a legfelsőbb és legelső lény, melylyel viszonyban állunk, és mivel e kötelességek alapjai minden egyéb kötelességeknek, és így a leg-

lényegesbek. A Istenimádás azon érzés- és gondolkozásmódon alapszik, melyet az ember magának a legfelsőbb lény irányában formál.

2.

Ha az isteni mindenhatóságnak észrevése belsőnkben bizonyos félelmet idézhetne elő: úgy okvetlenül azon meggyőződésünk arról, miszerint a legfelsőbb hatalommal a legnagyobb bölcsesség, szentség, igazság és jóság kapcsolvák, hódolat- s imádásra késztet bennünket a legfelsőbb lény iránt, és az imádást legelső tartozásnak tekinti.

A vallásos ember örömet adózik az Istennek e hódolattal, imádva őt a legmélyebb alázatosság érzésével. Az ilyen ember távol van az emberinem atyja iránti közönyösségtől, belátván, miszerint könnyelműség és hitgúnyolás tudatlanságot vagy gonoszságot, eretnekséget vagy pedig kevélységet árul el. De szinte óvakodik ám a vallásos ember az Isten imádását babonás és balgatag képzeletekre alapítani. E hódolatnak kötelesség szerinti kinyilatkozása az imádság, még pedig a nyilvános istenitisztelet és a házi ájtatosság.

3.

E hódolat kinyilatkoztatása.

Az Isten iránti hódolatot az istenifélelemnek is nevezzük; oly érzelem, mely csupán azért tartózk-

tatja az embert vissza helytelent cselekedni, mert irtózik az Isten akaratának áthágásától.

Mindenek előtt azáltal mutatja meg a hívő ember mély tiszteletét az Isten iránt, hogy nevét szentnek tartja; soha nem ejti ki beszédében könnyelműleg; nem szokik ahoz, minden legkisebb alkalomnál szent nevét állítása megerősítéseül használni, azaz: esküdni; az ocsmány istenkáromlást utálja mint alacsony lélek jelét; egy szóval, a jóra való ember soha nem káromolja az Istent, és visszaretten a hamis esküvéstől, meggyőződven, miszerint valamint az istenkáromlás úgy a hamis esküvés is legnagyobb megszenségtelenítése az Istenségnek. Általában véve kerülni kell az esküvést. Csak azon esetben, ha esküvés által valamely ügy igazságát akarja kieszközőlni a hatóság, és épen a végett rád szabja azt; csak akkor, ha esküvésed által az ártatlanság napfényre jöhet, és emberi élet vagy vagyon megmentethetik, csak ez esetben szabad esküdnöd. De akkor is jól megfontolva és buzgó imádsággal az Istenhez, hogy világosítson meg téged és támaszod legyen e fontos lépésedben.

4.

Isten iránti engedelmesség.

Minthogy az Istennek tartozó hódolat akarata felségérőli meggyőződésünkből ered; és minthogy e hódolat alázatosságunkkal együtt jár: tehát a jó ember azon kötelességről is meggyőződik, mely szerint az Istennek feltétlen engedelmességgel tartozunk.

5.

De ha azt akarjuk, hogy e kötelesség teljesítése kedves legyen Isten előtt, hogy iránta való engedelmességünk becses legyen előtte: akkor az engedelmességnek soha sem szabad haszonlesésből vagy kényszerítésből történni, hanem örömet, Isten iránti szeretetből és kész szívvel.

6.

Isten iránti szeretet.

Isten iránti szeretet azon érzelem, melynél fogva a legbensőbb gyönyörködéshez, a legélénkebb örömhöz az Isten tökélyei, művei és jótétei fölött elragadtatva érezzük magunkat. Ezen érzelem könnyen fel fog ébredni bennünk, ha azon számtalan jótéteményt meggondoljuk, melyeket Istentől vettünk és veszünk; ha belső szemeinkkel megnézzük azon sok adományt, melyben általa részesültünk; még pedig a nélkül, hogy érettök valamit szolgáltunk volna. Kell tehát, hogy az Istent mindenek felett szeressük, mert ő elébb szeretett, elébb áldott meg és boldogított bennünket.

7.

Isten iránti háladatosság.

Ily nagy jótéteményekért az ember viszont hálával tartozik Urának és Teremtőjének. De neki azokat érzéki dolgok által viszonzni nem lehet. Azért

is balgatagság volt az a régi időkben, mikor Istennek jóságát és szeretetét ajándékokkal (áldozatokkal) akarták meghálálni. A vallásos ember kifejezheti a főgondviselő iránti háláját magasztaló szavak, jótéteményeivel való helyes élés, és akaratának szíves teljesítése által.

8.

Isten iránti bizodalom.

Hasonló bizonyító jele Isten iránti hálánknak a kötelesség szerinti benne helyezett bizodalmunk, vagyis azon tapasztaláson alapított vigasztaló meggyőződésünk, hogy mindazt, mi ránk nézve igazán hasznos, ő tőle várhatjuk; hogy az ő kezében még a rossz is jóra forduland, és hogy az Isten mindnyájunknak igazságos ugyan de **jó** atyánk is, ki végtelen szeretetében, melylyel még legkisebb teremtményei irányában is viseltetik, egyikről sem feledkezik el, sőt valamennyiével több jót tesz, mintsem felfoghatnók. Ezen Istenbeni bizodalom pedig sem nem olyan mely csudákat vár Istentől, sem nem olyan mely tétlenséget és idő- s erő-elharácsolást engedne; sem nem olyan, mely a netalán esztelen kívánság nem teljesülése esetében kétségbeesnék; sem végre nem abban áll, hogy fonák hajlandóságunkban isteni segélyre számolna az ember. Az Istenbeni bizodalom inkább igaz jámborság és Isten akaratába való belenyűgövás, vagyis azon fiúi érzelem, melynél fogva az ember magát valódi hiedelemmel a legfőbb lény akaratának aláveti. Együtt jár a valódi

bizodalom a megelégedéssel az élet minden viszonyaiban; társnéja a szenvedésekbeni türelem, valamint a veszélybeni bátorság. E bizalom az istenfélő embert az igazhitűek mennyei jeligéjével: a hit-, szeretet- és reménnyel a legteljesebb módon ékesíti fel.

MÁSODIK FEJEZET.

Magunk iránti kötelességekről.

1.

Önbecsülés.

Valamint az istenitisztelet legelső kötelessége az embernek Isten irányában: úgyszinte az önbecsülés első kötelességünk magunk irányában, mihez való ragaszkodással minmagunknak tartozunk. E becsülés személyünk irányában lényünk magas rendeltetésének öntudatából származván, nem egyéb mint belső becsünkről meggyőződésünk. Belső becsünk pedig gondolkozásunk módjának és tetteink minőségének megegyezésén — az ész és a szentírás parancsaival — alapszik. De nem fogja a jámbor ember túlbecsülni előnyeit; az erényes ember óvakodik Isten és emberek irányábani kevélység bűnébe esni; úgyszinte idegenkedik ő mindenféle aljasságtól; soha aljasságra nem vetemedik, sőt mindig józaneszű és szabad embernek mutatja magát.

2.

Önszeretet.

Minél többre becsülheti magát az ember, mivel erényes, annál inkább fogja magát szeretni; mert becsülés nélkül lehetetlen a szeretet. Igaz ugyan, hogy az önszeretet némiképen mindenkivel, még azzal is úgyszólván veleszületett, ki épen nem úgy gondolkozik és cselekszik, hogy becsülhetné magát. De az nem ama szeretet, melyről itt szó van, hanem a szóban forgó önszeretet abban áll, hogy értelmes és Isten törvényeivel megegyező módon lelki és testi javunkról gondoskodunk. Erre nézve is, valamint Isten iránti kötelességeink teljesítésének, mindig a szeretetnek kell alapjául szolgálni.

3.

Lelkünköröli gondoskodás.

Minél nemesebb és tisztább e szeretet magunk iránt, annál inkább fogja a szeretet működéseit arra irányozni, a mi az ember nemesebb része, t. i. a lélekre. Gondoskodásunk lelkünköröl mindig legelől áll kötelességeink sorában, ha magunkat szeretjük. Miveljük tehát lelkünk mindenféle tehetségeit a meny-nyire lehet. A helyes önszeretet következtében iparkodjunk lelkünknek nagyobb-nagyobb uralkodást biztosítani testünk fölött; iparkodjunk — kivált míg fiatalok vagyunk — hasznos ismereteket beleoltani; szóval, minden alkalmat használjunk, hogy lelkünkre

nézve a mennyire lehet, minél tökéletesbek legyünk. Erre nézve főkép az Úrnak szentelt napja használandó, mely napon világi üzleteinket mellőzve, lelkünket gazdagítjuk. A valódi civilizált ember valamilyen jónak, úgy tudományosnak is törekszik lenni. Önismeret az előbbihez, szorgalom és tevékenység pedig az utóbbihoz vezet. A magáról meg nem feledkező ember lelkét bölcseségre, szívét pedig erényességre igyekezik képezni.

4.

Testünköröli gondoskodás.

Nem kevésbé lényünk másik része — a test — is követeli kötelességszerinti gondoskodásunkat. Már mint csodálatos míve Istennek, már mint sátora halhatatlan lelkünknek e földi pályán, megérdemli azt. Kötelességének tartja a romlatlan ember a maga életét fentartani. A mód, mely szerint a vallásos ember ezt kieszközli, többféle. Mindenek előtt jól tudja, hogy egészséges és vidám kedély nélkülözhetlenek a hosszú életre; továbbá hogy azokról gondoskodva, meghosszabbítjuk, ellenben azokat elhanyagolva, megrövidítjük életünket. A józaneszű ember, egészségét és vidám kedélyét részint azáltal tartja fenn, hogy azon táplálékokat veszi magához, melyek neki hasznosak (legyen az étel vagy ital); részint a mértékletesség által, az élvezet minden nemeiben; részint azáltal, hogy magát az önkénytes nélkülözéshez azon indokból szoktatja: hogy akkor, midőn a szükség hozza magával a nélkülözést, fen-

tarthassa vidám kedélyét. Minek okáért legalább egyszer évenként böjtöl, azaz: csak egyszer eszik napjában.

5.

Főkép azáltal gondoskodik az istenfélő ember teste egészségéről és lelke tisztaságáról, hogy magát a bujaság bűneitől, paráználkodástól és afféle kihágásoktól visszatartóztatja. Látja ám a büntetéseket, melyeket az afféle ocsmányságok hoznak magokkal már itt e világban is, milyenek: betegség, fájdalom, erőtlenség, gyalázat. Innen sejdi, mily kemények leendnek azon túlvilági büntetések, melyek az ilyféle fertelmesek számára vannak fentartva, kik a magok teste-lelke és a nőnembeliek ártatlansága ellen vétkeznek.

6.

Nem kevésbé segited elő hosszabb éltedet és egészségedet az ittasságtól magad megtartóztatása által. Az ittasság fertelmes szokás, mely az embereket baromi durvaságra alacsonyítja le; mely esztől, tehetségétől megfosztja az embert és szegénységet szül.

Munkásság is tartozik az egészség fentartásához. Az (t. i. a munkásság) forgásba hozza a vért és működésbe teste egyes tagjait, miáltal előmozdítja az egészséget és a testi jólétet.

7.

De az is kötelessége az embernek (persze a mértékletesség megtartása mellett) szívét állandóul vidám és jókedvű hangulatban tartani, hogy azáltal részint eleget tegyen Isten akaratának, ki belénk gyönyör- s örömvágyat öntött, részint pedig megkönnyebbitse a földi gondok legyőzését. A legegyszerűbb örömök többnyire a legtisztábbak és legtartósabbak.

8.

Ha pedig az ember teste minden gondoskodás dacára is meggyengült, és megbetegedett, akkor a vallásos ember kötelességének ismeri élete fentartása és egészsége helyreállítása végett egy ügyes orvos tudományát venni igénybe. Fösvénység- vagy babona- s előítéletből e kötelességet elmulasztani, bűn, vétkezés az önlét, és háladatlanúság Isten ellen, ki a természet gyógyszereit nem hiába teremte.

9.

Ha pedig köteles az ember életét minden kitelhető módon azon időpontig fentartani, a meddig Isten neki rendelte: tehát mindaz mi e célt megghiusítja — akár készakarva akár nem — öngyilkossággá válik.

Ha kicsapongás vagy vakmerőség által rövidítjük meg életünket, akkor közvetített öngyilkosság az; ha pedig erőszakos módon oltjuk azt el, akkor közvetlen öngyilkosság az. — Mily iszonyú bűn!

10.

Élet-feláldozás.

E cikkely tulajdonképen a harmadik fejezetbe tartozik, hol a felebarátaink iránti kötelességeinkről van szó. Azonban itt arról levén szó, hogy nem szabad életét vakmerően kockáztatni, helyén vélem lenni e cikkelyt itt is.

Csak bizonyos esetekben nem szabad a becsületes embernek életét kimélni.

Hivatásunk, és veszélyben forgó emberi lénynek kiszabadítása követelhetik tőlünk, hogy egészségünket és életünket feláldozzuk. Gyávaság lenne akkor kötelességünk elmellőzése. Oly esetben tartozunk éltünket kockáztatni.

11.

Világi birtokróli gondoskodás.

Az élet- és egészségróli kötelességszerinti gondoskodással kapcsolatban van a világi javakróli gondoskodás is. Mert az emberi élet e földön csak testi táplálék által tartathatik fen, és a tápszer sok embernél csak fáradságos arcverejtéssel járó dolgozás által nyerethetik meg. Dolgozzál hogy megélhess! — így szólit meg minket minden hétköznapi. Résztint lelki, résztint testi tehetségeid által végezz minden nap valami hasznosat, és nehogy tehetségeidet cél s terv nélkül eltékozzoljad, jókor válassz magadnak egy bizonyos életpályát. E választásnál el ne mulaszd testi és lelki tehetségeidet és hajla-

midat tekintetbe venni, hogy értelmes férfiakali tanácskozás után oly irányt adhass tevékenységnek, mire lelked és tested legképesebb, és melynek gyakorlatában valódi boldognak érezheted magadat.

12.

Takarékosság.

Munkásság által megkeresi az ember magának kenyerét és élelmét. Némely ember gazdag jutalmat arat munkásságaért; némelyik pedig minden ügyessége és szorgalma dacára is sinlődik és tengődik. Az elébb említett vagyis a gazdagon megjutalmazott embernek óvakodnia kell a pazarlás- és telhetetlenségtől; szükség a mellett, hogy gazdagságát bölcsen használja, és hogy magát azon veszélyektől, melyekbe ejt a gazdagság, oltalmazza; végre, hogy kedvező időkben megtakarítani tanuljon, a nélkül azonban, hogy fösvenységre vetemedjék. Az utóbb említett pedig, vagyis a büntelen szűkölködő ember elégedjék meg azon kevéssel, melyet szorgalma behoz; bízzék Istenben és higgye el, mikép a szegénység is Istentől jő, mely szegénység azonban nem hátráltatja a nagyságot Isten országában.

13.

Becsületesség és jó hírnévrőli gondoskodás.

Az embernek önszemélye iránti kötelességei közé még egy kötelesség tartozik, t. i. a törekvés magá-

nak jó hirnevét fentartani, melynek birását becsületességgnek mondjuk.

Jóllehet tiszteletet vadásznunk nem szabad; jóllehet hogy soha sem kell felette sokat hajtánunk a világ ítéletére (becsvágy), mivel az gyakran bizonytalan és igazságtalan: mindazáltal a **jó** emberek véleménye felőlünk ne legyen közönyös előttünk, mert azon kivánságunk, jó hirnevünket mindenkor szenttelenül fentartani, egy igen hatályos rugója minden erénynek, és mert az efféle kivánság bennünk viszsztatartóztat minket ama nagyobb hibáktól, melyekbe az olyan ember esik, ki a **jó** és **értelmes** emberek ítélete iránt közönyös.

Jó hirnevünkről akép gondoskodunk, ha nemcsak minden vétket, de minden rossz társaságot is kerülünk; ha soha mást nem mondunk, mint a mit gondolunk és érzünk; ha soha sem merészlünk gúnyt egély s erény ellen kiereszteni szánkából; és végre, ha a legnagyobb hűséget és becsületességet fentartani mindenkori kötelességünknek tartjuk.

Egy német példabeszéd így hangzik: „Geld verloren wenig verloren; Ehre verloren, alles verloren.“ „Oda a pénz! Nem nagy a baj! — Oda a becsület! Jaj oda van minden!“ Ezt jól tartsd eszedbe! Oh csak maradj mindig becsületes ember! — A mit egyszer megigértél, azt szentül tartsd meg!

32.114

HARMADIK FEJEZET.

Embertársaink iránti kötelességeinkről.

a) Általánosok.

1.

Alapja e kötelességeknek.

Az ember boldogsága csak félboldogság volna, ha tevékenységét nem terjeszthetné azon lényekre is ki, melyeket Isten vele együtt földi lakosoknak és a menny örököseinek rendelt.

Társulat az ő törekvése, vágya és öröme. És arra teremttette is őt az Isten. Azt igen jól érzi az ember. Maga is ugyanazért elismeri, hogy őt fi- és nővéreihez, azaz minden emberekhez szent kötelek kapcsolják.

2.

Embertársaink becsüléséről.

Becsüld embertársaidban az embert! Ezt kiáltja hozzánk a szentírás és az ész! Becsüld embertársaidban az embert! valamint kell becsülnöd tenmagadban az embert.

Egyenlő eredetűek és rendeltetésűek lévén ők-veled, teljes igényük van e gondolkozásmódra. Fele-

barátaid ők és testvéreid. Bennök a jó ember egy atyának gyermekeit nézi, és őket oly lélekkel és érzékeny szívvel bíró lényeknek tekinti, kik az ő életét megvidámítják, őt oltalmazzák és segítik táplálkozásában kik szintúgy az örökéleti sorsosai mint ő is, s azon örökség elvételére hivatvák, melyet szeretetdús atyánk hasonmásának készített. És ezen emberektől, kik egyenlők velünk mind a gyengeségek, mind az előnyökre nézve, kik gyakran jobbak nálunknál, kérdelem, vajjon ezen emberektől megvonhatjuk-e becsülésünket? Nem! semmiképen nem!

3.

Emberszeretet.

Ezen megbecsülésen alapszik az általános emberszeretet, melylyel az ész és szentírás szerint tartozunk felebarátainknak; mely szeretet nemcsak a földolog az isteni religióban, de egyszersmind a legbizonyosabb jele valódi műveltségünknek. Kiváltképen ha az emberszeretet más nemzetbeliekre és más hitfelekezetűekre is kiterjed. Minél őszintébb, szívélyesb, tevékenyebb és általánosabb e szeretet, annál biztosabban megnevesíti egész valónkat; annál boldogítóbban hat vissza magunkra. Becsülésünket és szeretetünket embertársaink iránt az által mutatjuk ki, ha minden velők való viszonyainkban igazságosak és méltányosak vagyunk; ha jogunkat nem csigázzuk fel legfelső pontig, hanem szívesen engedünk és elnézünk valamit; és ha többet teszünk mintsem követelhetnének tőlünk.

4.

Mások lelki és testi javakróli gondoskodás.

Az emberszeretetnek legszentebb kötelessége felebarátink lelki javárolí gondoskodás. Valamint a mi személyünkön, úgy az övékén is a lélek a jobb rész, melynek kötelesség szerinti kimívelése a legfőbb és legállandóbb előnyt hozza az embernek. De nem kevésbé áll kötelességünkben felebarátink külső jólétét vagyis testi jólétét is előmozdítani a mennyire tőlünk kitelik.

5.

Szívök- s értelmökröli gondoskodás.

Ha a mások iránti egyes kötelességekről van szó, akkor mindenek előtt arról kell gondoskodnunk, hogy felebarátaink jók és értelmesek legyenek, mire őket jó oktatások, tanítás, dorgálás, intés által, sőt (ha velök való viszonyunk követeli) büntetés által is elősegíthetjük és elősegítsük.

6.

Becsületök- s jó hírnevökröli gondoskodásunk.

A becsülés, melylyel atyánkfiainak tartozunk, követeli, hogy becsületöket és jó hírnevöket oly becses dolognak tartsuk, melyet nem szabad bántani; mert tudjuk, mikép bántás esetében nemcsak őket

sértjük meg, de magunkat is azáltal lealacsonyítjuk. E kötelességet úgy gyakoroljuk, ha senki becsületébe nem gázolunk; ha óvakodunk a rágalmazástól; ha embertársaink felől inkább jót mintsem roszt teszünk fel; ha a keletkező rossz híreket nem segítjük elterjeszteni, sőt inkább hibáikat a mennyire lehet mentegetjük; ha a bennök létező jót mindig kiemeljük, és végre, ha (hacsak a közbátorság nem követeli a bejelentést) titoktartók vagyunk abban, mit titok alatt mondanak nekünk.

7.

Igazszólás és becsületesség.

Mindig igazat szólj kinek-kinek. Minden hazugság ocsmányság. Kerülj minden nemigaz beszédet! A hazugság számtalan bűnnek való kútjává válik. A ki felebarátjának hazudik, meg is csalja őt, hamisságot táplál ellene szívében; hizelkedik neki, midőn gonosz önző érzelmek lakják belsejét. Őszinteség, igazszívűség, becsületesség és hűség megszerzik nekünk mások bizodalját.

Még egy szót.

A mit egyszer megígértél, szentül tartsd meg, ha reáliter és moráliter lehetséges!

8.

Keresve keress jó társalkodást!

Valamint tanulságos társalgás, úgy jó könyvek olvastatása által is tartozunk előmozdítani embertár-

saink jólétét. E társalgásban alázatosnak, szerénynek, szelidnek, engedelkenynek, szívélyesnek, nyájasnak, tiszta erkölcsűnek és békeszeretőnek mutasd magadat. A hol és a mikor csak lehet, mutasd magad békeszeretőnek. Még akkor is, ha kötelességből meginted felebarátodat, nyájasan tedd azt meg; kerülj mindent, a mi őt haragra gerjeszthetné. Ha megsértett valaki, legyünk engesztelhetők.

Ne higyjük, hogy bosszúállás által ismét helyre állíthatjuk a becsületünkön ejtett csorbát.

9.

Rokonérzés.

Egy kötetleenség sem esik az igaz emberbarát-nak könnyebben, mint az, hogy részvétet mutasson másoknak az ő örömük- s szenvedésükben. Ezen részvét a rokonérzésből ered, mely minden jó szívben honol, és melynél fogva az ember más ember szerencsétlenségén úgy szomorkodik, mintha saját magán esett volna meg. Ez okért is a vallásos ember nem ismer irigységet vagyis a fölötti boszúságot, hogy más emberek több szerencsével bírnak mint ő. Mert jól tudja, miszerint oly érzelmek csak gonosz szívből eredhetnek, és hogy azok mindig Isten elleni vétségek. Mert az irigység egyszersmind zúgolódás Isten ellen, kinek az irigylett ember köszönheti szerencsétét.

10.

Jótekonyság és szolgálati készség.

Csupa szóbeli vigasztalással, csupa könyhullatással, csupa szerencsekivánásokkal, melyekkel felebarátink irányában előállunk, nem használhatunk nekik mindig. A valódi részvét keveset szól, de sokat tesz; a valódi részvét tevékeny segítség által mutatkozik; a valódi részvét jótekonny és irgalmas; a valódi részvét megragad minden alkalmat, mely által szolgálatra való készségét kimutatja. Mindezen kötelességekre a vallásos ember nem hagyja magát nógattatni, tudván hogy akkor elvész az érdeme. Jótevékenyeit titkon gyakorolja, nem dicsekszik vele; a mikor csak megteheti, irgalmasságot gyakorol mindeneken kik rászorulnak, a nélkül hogy nemzetiségök vagy hitfelekezetük után kérdezőskednék.

11.

Háladatosság.

Ha jót tettek velünk, azt a becsületes ember szívből megköszöni, és azon van, hogy minden kitelhető módon háladatosnak mutathassa magát. A háladatlanság olyan ocsmány bűn, hogy még a pogányok is annak tartották.

12.

Idegen birtok becsbentartása.

Idegen birtokot úgy mint valami szent tárgyat, bántatlanul kell hagynunk. Legyen azon birtok fele-

ség, háziállat, pénz, pénzérték vagy akármi. A ki religiora egy csepp igényt tart, annak nem szabad sem lopni, sem házasságtörést elkövetni, sem orgazdálkodni. Az orgazda lopás bűnébe esik. Továbbá lopás bűnébe esik az, ki kereskedésben, adás-vevésben hamis pénz, rossz portéka, hamis mérték által csal; ki készakarva rossz munkát csinál; ki szükség idejében szerfölötti árszabályt tesz az élelmi cikkeknek; ki adósságokat csinál anélkül hogy meg akarná fizetni; ki valakitől a megszolgált bért elhúzza; és végre, ki uzsoráskodik.

13.

Felebarátunk élete és egészségéről gondoskodás.

Az ember életét és egészségét még birtokánál is jobban tartozik oltalmazni és megtartani. Az egészség fentartásában ekkép segítheti, ha tanácsot és intést ad neki, miképen bánják testével; ha mindenféle boszúságtól megkiméli; ha jólélekkel segédkezet nyújt neki betegségében; ha gondja van arra, hogy ügyes orvos meglátogassa és annak rendelvényei megtartassanak.

14.

Legsúlyosabban vétkezünk embertársaink ellen, ha életöktől megfosztjuk, megöljük; ha akár erőszakos akár más módon megrövidítését okozzuk a nekik Istentől kiszabott életkoruknak. Sőt inkább gondunknak kell lenni arra, hogy embertársaink éle-

tét megtartsuk, épen úgy valamint azt kívánjuk, hogy a mi életünk megtartassék. Azért is, a mennyire tőlünk kitelik, arra kell őket segíteni, hogy a zsivány és rabló bandák ellen bátorságban lehessenek. Sőt embertársaink életének és birtokának megmentése okáért vagyis a hazáért, szívesen kell éltünket odaadnunk. Csak a hatóság, mely Istentől arra van rendelve, hogy rendet és jogot fenntartsanak, van feljogosítva a gyilkosokat és rablókat mindenkorra ártalmatlanokká tenni, azaz halállal büntetni meg. De neked főhivatal nélküli embernek, nem áll jogodban gonosztevőt megölni vagy megöletni.

NEGYEDIK FEJEZET.

b) *Különös kötelességeink embertársaink iránt.*

1.

Más emberek hite iránti tisztelet.

Az emberek egymáshoz közelebbi és távolabbi viszonyokban állnak. A legszentebb cél, melyre az emberek összeállhatnak, az, mely az Isten imádására, az egély fenntartása és előmozdítására vitetik. Mindenkinnek saját hite van; mely mindenkinnek kedves és drága; mindenkinnek eszköz az arra, hogy e földön boldog legyen, a mennyben pedig üdvösséget nyerjen. E tekintetben az okos ember tisztelettel visel-

tetik felebarátja vallásos meggyőződése irányában, akár rokonvéleményű vele akár nem. E tiszteletet pedig azáltal tanúsítja, ha gyakori ájtatos jelenléte által hitsórsosai istenitiszteletében résztveszen és eképen jó példáját adja hűségének; de más hitfelekezetűek istenitiszteletét sem gátolja; idegen hitet kételkedések által nem háborgat; atyjafiai szertartásai fölött nem gúnyolódik még akkor sem, ha azok ne-talán nem volnának korszerűek; és végre, mások lelkiismeretén nem kíván uralkodni. Szóval, légy okos és ne légy türelmetlen más hitfelekezetűek irányában.

2.

Úgy is a mi az isteni religio lényeges cikkeit illeti, ú. m. Van egy Isten, ki mindentudó, mindenható, egy szóval, a legtökéletesebb lény, ki egy más világban a jót megjutalmazza és a rosszat megbünteti stb., mondom, a mi a hittudomány lényegét illeti, úgy is egyenlők a különbözőnek látszó positiv religiók; és neked sem kell többet hinni, mint az általános positiv religio alaptételeit, ha ugyan a gyakorlatban vallásosnak mutatod magadat, azaz ha igazán erényes vagy. Hát mit tünődöl azon, ha másvalaki a mellékes hitcikkekben nem ért veled egyet?

3.

A honpolgárok kötelességei.

Az igazán vallásos ember egyszersmind jó honpolgár is; tiszteli és szereti a hazát és a benne

fenálló törvényeket és alkotmányt. Jól tudja, miként a hon, mely őt oltalmazza, e kötelesség teljesítését követelheti tőle; mert az minden polgári biztonságnak s jólétnek feltétele. A józan gondolkodású fiatal ember ismereteket szerez magának azon ország kötelességeiről melyben él, és részt vesz annak mind jó mind bal sorsában; és örömet áldozza vagyonát és vérért a haza védelmére. Minden államnak, melynek lakosait jó állapotban akarjuk látni, szabályozott és a religio parancsaival megegyező törvények szerint kell kormányoztatni fejedelem és hatóság által. Engedelmeskedjél nekik; de csak akkor, ha parancsaik a szentírás parancsaival megegyeznek. Ne becsméreljed rendeleteiket; ne bátorkodjál fölöttük ítéletet hozni, ha állásod és szellemi műveltséged nem képesítnek téged arra. Ne csatlakozzál bujtogatók- s lázítókhhoz; fizess meg a törvényes adót; ne engedd magadat a veszélyes szabadság által elszédítettetni; egyszóval, légy jó alattvaló, légy engedelmes.

4.

A hatóság kötelességei.

A hatóságnak is megvannak az ő kötelességei. Soha nem szabad neki önkénye szerint parancsolni; de azon kell lennie, hogy alattvalói boldogságát előmozdítsa, meggyőződven, miszerint minden ember a természeti jognál fogva szabad lény. Soha ne mulassza el a hatóság rendelkezései következményeit bölcsen megfontolni; soha önkény szerint ne bün-

tessen, hanem törvény és méltányosság, igazság és szeretet szerint. Továbbá a hatóság csak érdem szerint jutalmazzon, és soha el ne felejtse, hogy miért Isten szolgálja tartozik alattvalóit testi és lelki boldogságra vezetni. Azért gondoskodják a hatóság jó iskolákról, betegek és szegények számára való intézetekről, a közbátorságról és erkölcsiségről.

5.

A barátság kötelességei.

Az emberi társaság egyes tagjai szorosabban egyesülnek szeretet és barátság által, ha egyenlő nemes érzelem találtaik bennök. Valódi barátság kölcsönös becsülésen alapulván, csak jó emberek között állhat fenn.

Arra szolgálhat, hogy minket jobb és kegyesb emberekké tegyen, bennünket szorgalom- s tevékenységre késztesen, búzditson, szerencsétlenségünkben vigasztaljon és kisegítsen; arra hogy nekünk e föld örömeit gyarapítsa és kiegészítse. Ha azt akarod, hogy barátság rád ez áldást hozza, szemesen válaszd és vizsgálld meg azt, ki e frigyre kezdet nyújt neked. Ha pedig egyszer barátságodra érdemesnek találta, akkor hív légy hozzá; akkor nyílt-szívű légy iránta, de elhallgató légy abban a titok alatt mond neked. Csekély okokból fel ne hagyj régi barátod iránti barátságoddal. Csak azon esetben válj el tőle, ha megszűnik barátja lenni az erénynek, és a te barátságos kéréseid és intéseid sikeretlenek maradnak.

6.

A házastársak kötelességei.

A legbensőbb barátság az, mely házastársak között létezik. A házasság szoros egyesülése egy férfinak és egy nőnek az emberi nemnek szaporítása végett, a földi életen keresztül tartó kölcsönös segélynyújtás és az erkölcsi tökély könnyebb elérése végett. Kell tehát hogy a házassági hűség megtartassék. Sem a férjnek, sem a nőnek nincs joga önkényűleg az illető hatóság engedelmé nélkül egymástól elválni. Legfőbb gondja legyen a férjnek a házfentartás utáni törekvés, Istenifélelem, benső szeretet hitvestársához. De legyenek elnézők is egymás gyarlóságai iránt.

Nyíltszivűség és hívség uralkodjék köztök!

A nő nyújtson férjének mint szíve barátjának készakarátú engedelmisséget, szelid és jókedvű kedélyt; gyakoroljon takarékossgot és tisztaságot (testileg és lelkileg); mindkettőnek pedig türelmük legyen mindenkor, akár mint intézkedik velök a sors. Egyiknek is másiknak is vannak hibái a házastársak között. Tartoznak tehát engedékenységgel egymásnak. Ne támadjon tehát egyik a másikra csekély hibák miatt, hanem azon legyen mindenik, hogy a másikat hibájára nézve a szeretet gyöngéd hatalmánál fogva az igaz utra vezesse vissza. Ha akár a házasságban levők, akár a nőtlenek bátorkodnak olyan szoros viszonyt szőni más emberek feleségeikkel; ha nők bátorkodnak oly szoros viszonyt szőni más nők férjeikkel, minőt csak a házasság enged meg:

akkor házasságtörést követnek el. Kerüld e bűnt, mely által családok boldogsága rongáltatik, másnak joga megsértetik; mely által lelked nyugodalma, sőt gyakran tested egészsége is eltemettetik.

7.

Szülői kötelességek.

Ha a házasság gyermekekkel áldatik meg, akkor a házastársak szülőknek mondatnak. A szülőknek és az ő helytartóiknak (gyámatya s anya, nevelő- atya s anya) kötelességökben áll gyermekeiket vagy fogadott gyermekeiket egészséges, értelmes és jó polgároknak és Isten kedveltjeinek nevelni. Ne mulasszanak tehát semmit el, mi által azoknak testi és lelki jólétét előmozdíthatják. Okos nevelés a gyermekkorban, szeretettel párosult szigorú fenyték, iskolába járatás, jó példaadás a beszéd- s cselekedetben, rossz társaságtóli őrzés, és egy bizonyos életnemre való készítés — ezek főrészei a hív szülői gondoknak. De sok rosszat is okozhat a szülői szeretet felette nagy engedékenység által; más részről pedig oktalan szigorúság által. Szeretetlenség és makacsság elszakíthatja a természet édes köteleit.

3.

Gyermei kötelességek.

A gyermekek kötelezvék szent kötelességekre szüleik iránt. Mint legnagyobb jóltevőiknek (Isten

után) szenteljék szülőknek — kik által az Isten életet adott nekik — a legnagyobb tiszteletet, a legfeláldozóbb szeretetet, megszeghetlenebb engedelmességet, a legőszintébb hálát. Az Isten áldása világosan össze van kötve e kötelességek megtartásával. Ha fi- vagy nőtestvéreik és egyéb rokonaik vannak: könnyen megférőnek, szolgálatkészeknek, szeretetdúsaknak mutatják magokat irányukban; nem hagyják el soha sem szüleiket, sem fi- vagy nőtestvéreiket szükségökben, sőt mindig maradnak azoknak legjobb barátaik. A gyermekek egész éltökben adósaik maradnak szüleiknek. A jó gyermek bizonyosan nem csúfolja ki atyját vagy anyját az öregség gyengeségei miatt; sőt hiv gondoskodás által azon igyekszik, hogy a tőlök vett adósságát némiképen lerója. Ha alacsony állapotból nagy tisztségre vergődött, nem szégyenli magát alacsonysorsú szülei végett.

9.

Tanítók és tanítványok kötelességei, melyek közé a papok és híveik kötelességeit is számíthatni.

A szülők után legközelebb a tanítók és nevelők gondoskodnak a gyermekek szellemi javáról. Jó papok híveik boldogságát tartják szemek előtt. Nekik is (iskolatanítók- és papoknak) vannak kötelességeik. Hiven tartoznak ők eljárni az ifjuság és a tudatlan nép tanításában; csak jó- és hasznosra oktassák tanítványaikat, illetőleg híveiket. Soha olyasvalamit

nem szabad tanítani és követelni, a mit magok sem követnek el.

A tanítványok, illetőleg a hivek pedig tartoznak tanítóiknak, papjaiknak minden jóban engedelmeskedni; nem szabad hanyagság, háladatlanság és rosz magaviselet által őket boszantani, sem komoly munkájoknak díját elfogni vagy megrövidíteni.

10.

Gazdák s gazdasszonyok és cselédek kötelességei.

Az emberi társadalomban gazdák, gazdasszonyok és cselédek léteznek. Az előbbieket parancsolnak az utóbbiaknak egy köztök létező szabad szerződés következtében. De csak azt parancsolhatják, a mi a szentírással nem ellenkezik. Soha nem szabad többet követelni tőlük, mintsem el bírnak végezni; kell hogy méltányosak legyenek irányukban, kell hogy nekik bizonyos időkben nyugvást engedjenek, hogy az Úrnak szentelt napokban ne dolgoztassanak velök; hogy illendő bért, egészséges és elegendő ételmezést és illő lakást adjanak; kell hogy lelki üdvösségükre is gondot tartsanak, hogy az istenitisztelet látogatására, predikációk hallgatására serkentgessék vagy legalább eresszék el őket; végre, kell hogy önpéldájokkal minden jóban előlmenjenek.

A cselédek pedig soha el ne mulasszák a tiszteletmegadást, melylyel gazdáik- és gazdasszonyaiknak tartoznak. Leginkább azáltal mutassák meg, miként nagyratartják uraikat és asszonyaikat, hogy

mindenben a mi törvényes, pontosan engedelmeskednek nekik. E mellett soha nem szabad nekik a hűség, igazszívűség, rendtartás és szorgalom kötelességeit elhanyagolni; valamint azon kötelességet sem, uraik s asszonyaik becsületét és jó hírnevét — a mennyire tőlük kitelik — fentartani.

11.

A gazdagok és szegények kötelességei.

A gazdagok óvakodjanak kevélység- s gögtől; gyámolítsák a szegényeket, és ily módon háládatosaknak mutassák magokat Isten iránt azon előnyökért, melyben részesültek.

A szegények pedig ne irigykedjenek a gazdagokra; semmi esetre ne lopják meg őket; de ne is szomorkodjanak szegénységök miatt. Gondolják meg, miszerint bizonyos tekintetben az ő szívük kevésbé vagyon kitéve a kisértésnek, mint a gazdagoké; és arra iparkodjanak, hogy becsületesség és szorgoskodás által szerezzék meg magoknak a legszükségesebbet, és ne kívánjanak feleslegest.

12.

Öregek, idegenek, betegek, haldoklók és holtak iránti kötelességek.

A fiatalság tisztelettel viseltessék az öregség irányában, és legyen türelmes gyengeségeik iránt. Az öreg emberek ellenben — kivált ha gazdag tapasztalásokkal bővelkednek — intsek meg a fiatalságot; jó példákkal előljárjanak.

Az idegen iránt szívélyesnek mutasd magadat. Azon légy, hogy jó véleményű legyen vidéked irányában. Gondold meg, hogy te is lehetsz valaha valahol idegen, és neked is rossz esnék, ha ott szívélytelenül bánnának veled. Könyörülj rajta, ha gyámoltalan állapotban van. Ez kedves Isten előtt.

Beteg és haldokló embertársainknak igényük van szeretetünkre, még akkor is, ha egészen idegenek előttünk. A mennyire tőlünk kitelik, tartozunk rajtuk segíteni. — Haldoklóknak tartozunk teljesíteni kérésüket, az egély vigasztalása és imádságunk által tartozunk nekik könnyebbíteni utolsó küzdésöket.

A megholtakat eltemetteti a vallásos ember illő módon, és végrendeleteiket szentül megtartja. Nemde te is megkivánod, hogy holtod után akarated beteljesedjék? No hát teljesítsd be te is a rád bízott végrendeletet.

ÖTÖDIK FEJEZET.

A háziállatok iránti kötelességek.

A háziállatok is bizonyos kötelességek teljesítését kívánják tőlünk. A jó ember tudván, miszerint (noha az emberiség rendeltetve van az állatok urának) mindenféle állat érzéssel bir, okkal móddal használja a háziállatokat. Gondoskodik illő helyiség s élelmezéséről; nem követel többet tőlük, mintsem illő, mintsem irgalmas; nem erőlteti őket a hétnek

egy bizonyos napján, és soha nem enged magának kegyetlenségeket irányukban. Mert, barátom! szintűgy éreznek fájdalmat, mint te.

U T Ó S Z Ó.

Minden általam elmondott rendeletek a szentirásból meritvék. Tartsd meg azokat, mert azok egyetemben véve teszik a positiv vagyis örökös törvényt. Ekkép boldog leszesz. Az isteni törvények áthágásának látása alkalmánál el ne mulaszd intéseidet. Ekkép előmozdíthatni felebarátaid boldogságát. El nem mulasztom utoljára hathatós intést intézni a heti ünnepre nézve. — A tízparancsolat 4-dik parancsa ezt parancsolja:

„Hat napokon munkálkodjál, és minden dolgot elvégezzed; de a hetedik napon szünnapod legyen az Isten dicsőségére. Semmi dolgot azon ne tégy, se te, se fiad, se leányod, se szolgád, se szolgálód, se barmod.“ Hát miért packáztok e parancsolattal? Igaz, hogy a hol életegészség kockáztatása forog szóban, elmellőzhetjük e parancsot.

De látjuk mi és látják a papok, közönségesen elmellőzni e parancsot száz meg száz eseteknél, hol nincsen életegészség kockáztatás. Én soha nem hallottam keresztyénektől még papoktól sem, erre nézve intést.

Kérdem tőletek: Istentől van-e a tízparancsolat, vagy nincs? Ha Istentől van: úgy a negyedik parancsolattal szintoly kevéssé lehet packázni mint a harma-

dik parancsolattal, miszerint nem szabad hamisan esküdni, vagy az Istennek szent nevét tiszteletlenül kiejteni; ha pedig a tízparancsolat nem Istentől van: úgy a harmadik parancsolattal szintűgy lehet pacázni, mint a negyedik parancsolattal; és így lehetne, hol hasznunk van, hamisan esküdni, lehetne indulatunk kitörésében tiszteletlenül kiejteni az Istennek szent nevét. Vagy talán ez a kitétele „e szerint lehet tiszteletlenül kiejteni Isten nevét“ viz a ti malmotokra? mert talán ti is, mint fájdalom igen nagyon sok subás és kaputos magyareMBER, káromoljátok az Istent? Elég csúnya! Ha pedig a harmadik parancsot tiszteletben tartjátok: hát miért nem a negyediket is? Nagy következetlenség az töletek. Kérlek benneteket, ragaszkodjatok az isteni tízparancsolathoz. Gondoljátok fel, hogy az Isten akarata változatlan.

Legyetek boldogok!

32.114

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT SZILÁDY KÁROLYNÁL.

1865.